

Η Δημοκρατική Ενοποίηση
του Βαλκανικού Χώρου
στο Επαναστατικό Σχέδιο του Ρήγα

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΜΕΛΕΤΗΣ ΦΕΡΩΝ-ΒΕΛΕΣΤΙΝΟΥ-ΡΗΓΑ
Μιλτιάδου 3, 145 62 Κηφισιά - Αθήνα
Τηλ. 210 8011066
www.rhigasociety.gr

Δημήτριος Καραμπερόπουλος, παιδίατρος
Διδάκτωρ Ιστορίας της Ιατρικής Πανεπιστημίου Αθηνών
Πρόεδρος Επιστημονικής Εταιρείας Μελέτης Φερών-Βελεστίνου-Ρήγα
Μιλτιάδου 3, 145 62 Κηφισιά - Αθήνα
Τηλ.-Φαξ: 210 8011066
e-mail: karamber@otenet.gr
www.karaberopoulos.gr

Μέρος δημοσιεύθηκε στον τόμο *Νεοελληνική Κληρονομιά στους Σέρβους*, Βελιγράδι 2005, σελ. 205-217, στην *Ιστορία των Ελλήνων*, έκδ. ΔΟΜΗ, τόμ. 10, Αθήνα 2006, σελ. 556 και περιοδικό *Μαγνησία*, τεύχ. 8, 2007, σελ. 24-32.

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΚΑΡΑΜΠΕΡΟΠΟΥΛΟΣ

Η Δημοκρατική Ενοποίηση
του Βαλκανικού Χώρου
στο Επαναστατικό Σχέδιο του Ρήγα

ΕΚΔΟΣΗ
ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΜΕΛΕΤΗΣ
ΦΕΡΩΝ-ΒΕΛΕΣΤΙΝΟΥ-ΡΗΓΑ

ΑΘΗΝΑ 2010

Η Δημοκρατική Ενοποίηση του Βαλκανικού Χώρου στο Επαναστατικό Σχέδιο του Ρήγα

Οι λαοί του Βαλκανικού χώρου κατά τα τέλη του 18^{ου} αιώνα στέναζαν κάτω από την απολυταρχική εξουσία του Σουλτάνου και των κατά τόπους εκπροσώπων του και όπως χαρακτηριστικά ο Ρήγας διακηρύσσει στην Επαναστατική του Προκήρυξη¹ «κανένας, οποιασδήποτε τάξεως και θρησκείας δεν είναι σίγουρος μήτε διά την ζωήν του, μήτε διά την τιμήν του, μήτε διά τα υποστατικά του». Επί πλέον ο Ρήγας προσθέτει ότι «ο πλέον ήσυχος, ο πλέον αθώος, ο πλέον τίμιος πολίτης κινδυνεύει κάθε στιγμήν να γίνη ελεεινή θυσία της τυραννικής φαντασίας ή των αγρίων τοποτηρητών και αναξίων μεγιστάνων του Τυράννου». Τόνιζε ωστόσο ότι όλοι αυτοί οι εκπρόσωποι του Σουλτάνου μένουν ατιμώρητοι «χωρίς καμμίαν εξέτασιν χωρίς καμμίαν κρίσιν». Μάλιστα στον «Θούριό» του ο Ρήγας διεκτραγωδεί την κατάσταση αυτή επισημαίνοντας ότι όλοι οι λαοί του Βαλκανικού χώρου ακόμη και οι Τούρκοι γίνονται θύματα αυτής της απολυταρχικής εξουσίας:

1. Σχετικά βλ. τις εκδόσεις της *Νέας Πολιτικής Διοικήσεως* με παράλληλη αναγραφή του γαλλικού προτύπου, που περιέχουν την Επαναστατική Προκήρυξη, τα Δίκαια του Ανθρώπου και το Σύνταγμα, στους Λ. Βρανούση, *Ρήγας, Άπαντα Νεοελλήνων Κλασικών*, Αθήνα 1968, τόμ. 2, σελ. 673 κ. εξ. και Απ. Δασκαλάκη, *Το πολίτευμα του Ρήγα Βελεστινλή*, Εκδόσεις Βαγιονάκη, Αθήνα 1976, σελ. 74 κ. εξ. Επίσης βλ. Βουλή των Ελλήνων, *Ρήγα Βελεστινλή, Άπαντα τα σωζόμενα*, τόμ. 5, επιμ. Πασχ. Κιτρομηλίδης, Αθήνα 2000 και *Ρήγα Βελεστινλή, Τα Επαναστατικά, (Επαναστατική Προκήρυξη, Δίκαια του Ανθρώπου, Το Σύνταγμα, Θούριος, Ύμνος Πατριωτικός)*, έκδοση με την προσθήκη Ευρετηρίου της Επιστημονικής Εταιρείας Μελέτης Φερών-Βελεστίνου-Ρήγα, επιμ. Δημ. Καραμπερόπουλος, Αθήνα 1994, πέμπτη επανέκδοση 2005, στην οποία έκδοση γίνονται στη συνέχεια οι παραπομπές. Εδώ στη σελ. 16.

© 2010ς ἐκδόσεις συλλογῆς,
συλλογῆς πνεύματος.

Ρίχα Βελεγιανῆς

«Ανδρείοι καπετάνοι, παπάδες, λαϊκοί,
σκοτώθηκαν κι αγάδες, με άδικον σπαθί.
κι αμέτρητ' άλλοι τόσοι και Τούρκοι και Ρωμιοί,
ζωήν και πλούτον χάνουν, χωρίς καμμιά 'φορμή»,

(Θούριος, στίχ. 17-20).

Και ο Ρήγας Βελεστινλής, ως πραγματικός επαναστάτης γνώστης της αρχαίας Αθηναϊκής δημοκρατίας και μελετητής του Ρουσσώ και του Μοντεσκιέ², τονίζει στην Επαναστατική του Προκήρυξη³ ότι όλα τα δεινά του σκλαβωμένων λαών των Βαλκανίων «προέρχονται από την κακήν και αχρειεστάτην διοίκησιν, από την στέρησιν καλών νόμων». Γι' αυτό και ετοίμασε ένα συγκεκριμένο επαναστατικό σχέδιο, ώστε ο σκλαβωμένος λαός των Βαλκανίων

«να εγείρη ανδρείως τον καταβεβαρημένον τράχηλόν του και ενοπλίζοντας εμμανώς τους βραχίονας του με τα άρματα της εκδικήσεως και της απελπισίας να εκβοήση μεγαλοφώνως ενώπιον πάσης της Οικουμένης, με βροντώδη φωνήν, τα ιερά και άμωμα δίκαια, οπού θεόθεν⁴ τω εχαρίσθησαν διά να ζήση ησύχως επάνω εις την γήν».

Ήξερε ο Ρήγας ότι η ελευθερία δεν χαρίζεται. Αποκτιέται με αγώνα, με επανάσταση, γκρεμίζοντας την απολυταρχική εξουσία του Σουλτάνου και των πασάδων του και δημιουργώντας στη θέση της τη «Νέα Πολιτική Διοίκηση», τη νέα πολιτική πραγματικότητα στηριγμένη στο δημοκρατικό πνεύμα, στην αντιπροσωπευτική πολιτεία, όπου θα τηρούνται οι βασικές αρχές των «Δικαίων του Ανθρώπου» και του Συντάγματος του.

2. Σημειώνουμε ότι ο Ρήγας στο βιβλίο του *Φυσικής απάνθισμα*, Βιέννη 1790, στον πρόλογό του «Προς τους αναγνώστας» παραθέτει κομμάτια στα γαλλικά από το έργο του Ρουσσώ «Αμιλίος», όπως έχει δείξει ο Λέανδρος Βρανούσης, *Ρήγας*, Βασιική Βιβλιοθήκη, αρ. 10, 1954, σελ. 254, και επί πλέον στο τέλος του βιβλίου έχει καταχωρίσει μία είδηση στην οποία αναφέρει ότι έχει μισοτελειώσει τη μετάφραση του έργου του Μοντεσκιέ, *Το Πνεύμα των Νόμων*, δείγμα ότι από τα πρώτα χρόνια της συγγραφικής του δραστηριότητας τον Ρήγα απασχολούσαν τα πολιτικοκοινωνικά ζητήματα.

3. Βλ. Ρήγα Βελεστινλή, *Τα Επαναστατικά...*, ό. π., σελ. 17.

4. Για τη σημασία της φράσης αυτής του Ρήγα σχετικά με την πηγή των «Δικαίων του Ανθρώπου» βλ. Δημ. Καραμπερόπουλος, *Ρήγας και Ορθόδοξη πίστη*, έκδ. Επιστημονικής Εταιρείας Μελέτης Φερών-Βελεστίνου-Ρήγα, Αθήνα 2005, σελ. 41.

Το επαναστατικό σχέδιο του Ρήγα

Για το σκοπό αυτό ο Ρήγας μεθοδικά προετοίμασε το επαναστατικό του σχέδιο. Πρώτα θέλησε να εξυψώσει το φρόνημα των σκλαβωμένων με τον ενθουσιώδη *Θούριό* του, που κυκλοφορήθηκε κυρίως σε χειρόγραφη μορφή⁵. Δεν απαντιέται στην ιστορία των λαών σαν του Θουρίου τη διάδοση και εξάπλωση στον Βαλκανικό χώρο. Ο Ρήγας τόνιζε ότι είναι καλλίτερα μιας ώρας ελεύθερης ζωής παρά σαράντα χρόνια σκλαβιάς - η εμπειρία των σαράντα χρόνων της ζωής του - και ότι πάνω και από τη ζωή το ύψιστο αγαθό του ανθρώπου είναι η ελευθερία. Και το μήνυμά του το απευθύνει σε όλους τους λαούς του Βαλκανικού χώρου:

*«Βουλγάροι κι' Αρβανίτες, Αρμένιοι και Ρωμιοί,
Αράπηδες και άσπροι με μια κοινή ορμή,
Για την Ελευθερίαν να ζώσωμεν σπαθί,
Πως είμασθ' αντρειωμένοι παντού να ξακουσθή»,*
(*Θούριος*, στίχ. 45-48).

Παράλληλα τόνιζε και την ελευθερία της πίστης του κάθε ανθρώπου, την ανεξιθρησκεία,

«στην πίστιν του καθένας ελεύθερος να ζή»,
(*Θούριος*, στίχ. 43).

Επίσης ο Ρήγας στο επαναστατικό του έργο χρησιμοποίησε και τον ψυχολογικό παράγοντα για να πετύχει τους σκοπούς του⁶. Έπρεπε να καταρρίψει ως μύθο την διάχυτη πεποίθηση ότι τα οθωμανικά στρατεύματα ήταν ανίκητα, γι' αυτό και φέρνει το συγκεκριμένο παράδειγμα των «Γκιρζιανλήδων»⁷, που επαναστάτησαν στην περιοχή της Θράκης.

5. Βλ. Cl. Fauriel, *Chants populaires de la Grece moderne*, Paris 1825, τόμ. 2, σελ. 15 κ. εξ., ο οποίος περιέλαβε στα δημοτικά τραγούδια και τον *Θούριο* δείγμα της πλατιάς του διάδοσης και εξάπλωσης. Γι' αυτό εξάλλου έχουν καταγραφεί πέντε παραλλαγές του Θουρίου, στοιχείο που δείχνει την προσαρμογή του στο μουσικό ιδίωμα της κάθε περιοχής, και αποδίδονται από την χορωδία «Βυζαντινή Κυψέλη» υπό τη διεύθυνση του καθηγητού της ελληνικής μουσικής π. Χρίστου Κυριακόπουλου στον ψηφιακό δίσκο, που εκδόθηκε το 1997 από την Επιστημονική Εταιρεία Μελέτης Φερών-Βελεστίνου-Ρήγα.

6. Βλ. Δημ. Καραμπερόπουλος, *Ο Θούριος του Ρήγα εμπνευστής των ραγιαδών επαναστατών*, Επιστημονική Εταιρεία Μελέτης Φερών Βελεστίνου-Ρήγα, Αθήνα 2009.

7. Ο Ρήγας τους μνημονεύει και στη *Χάρτα της Ελλάδος*, φύλλο 8, ανατολικά του Στρυμόνος ποταμού, στα βουνά του Παγγαίου, όπου σχετικά γράφει: «*Εδώ εμφωλεύουν οι Γκιρ-*

Βροντοφωνεί στον Θούριό του πως ο Σουλτάνος δεν είναι τόσο δυνατός, όσο οι σκλαβωμένοι νομίζουν:

*«Ποτέ μην στοχασθήτε πως είναι δυνατός
Καρδιοχτυπά και τρέμει σαν λαγός κι αυτός
Τριακόσιοι Γκιρζιανλήδες τον έκαμαν να διή
Πως δεν μπορεί με τόπια, μπροστά τους να εβγή»,*

(Θούριος, στίχ. 111-114).

Γι' αυτό επί πλέον τύπωσε την εικόνα του Μεγάλου Αλεξάνδρου, για να εμψυχώσει τους σκλαβωμένους και να τους προσφέρει πρότυπο αγωνιστικότητας και αποφασιστικότητας. Είναι χαρακτηριστικό το γεγονός ότι σε μια εποχή που όλοι υμνούσαν τον Ναπολέοντα Βοναπάρτη ως ελευθερωτή και ελπίζανε σ' αυτόν, ο Ρήγας δεν έγραψε ούτε ένα στίχο, ούτε μία φράση υπέρ του, όπως πράξανε άλλοι λόγιοι⁸ της εποχής του. Αντίθετα τύπωσε την εικόνα του μεγάλου Αλεξάνδρου και στον *Ύμνο Πατριωτικό*, στροφή 33, αναφωνεί:

*«Αλέξανδρε, τώρα να βγής
από τον τάφον, και να ιδής
των Μακεδόνωνάλιν
ανδρείαν την μεγάλην,
πώς τους εχθρούς νικούνε
με χαρά στη φωτιά».*

ντζαλήδες». Επίσης στην *Εφημερίδα*, των αδελφών Πούλιου, Βιέννη 1797, σελ. 128, (επανεκδοση από το Κέντρο Ερευνής του Μεσαιωνικού και Νέου Ελληνισμού της Ακαδημίας Αθηνών, επιμέλεια Λέανδρου Βρανούση, Αθήνα 1995) σημειώνεται: «*Αι ειδήσεις από το Παραδούναβι γράφουν ότι ο Πασβαντζιόγλος ενωθείς μετά των Γκιρζιαλίδων υπόταξε διάφορα μέρη, και μάλιστα εις τον μέγαν Τούρναβον, επροξένησε μεγάλον κακόν, με το να τω αντισταθώσιν οι εκεί εγκαίτοιχοι. Όταν η μεγάλη δύναμις τούτων των ζορμπάδων επροξένησε μεγάλον φόβον εις όλα τα εκεί πλησιόχωρα μέρη».*

8. Βλ. Αδαμ. Κοραΐς, *Άσμα Πολεμιστήριον*, 1800, σελ. 11, φωτοανατύπωση του Κέντρου Νεοελληνικών Ερευνών/Ε.Ι.Ε., Αθήνα 1983. Χριστόφορος Περγραιβός, *Ύμνος εγκωμιαστικός παρ' όλης της Γραικίας προς τον αρχιστράτηγον Μποναπάρτε*, Κέρκυρα 1798, φωτοανατύπωση του Κέντρου Ερευνής του Μεσαιωνικού και Νέου Ελληνισμού της Ακαδημίας Αθηνών, Αθήνα 1998. Επίσης ο Μαριτελάος και άλλοι Επτανήσιοι ποιητές ύμνησαν τον Βοναπάρτη, βλ. Γεώργιος Μέγας, «Ο Ναπολέων Βοναπάρτης και η σύγχρονη ελληνική ποίηση», *Νέα Εστία*, τόμ. 89, (1969), σελ. 1661-1676.

Η εικόνα του Μεγάλου Αλεξάνδρου Βιέννη 1797, τον οποίο ο Ρήγας πρόβαλε ως πρότυπο ανδρείας στους σκλαβομεινούς Έλληνες

Για την προετοιμασία του ένοπλου αγώνα της επανάστασης, ο Ρήγας μετέφρασε το εγχειρίδιο περί πολεμικής τέχνης του Αυστριακού στρατάρχη Ludwig Andreas von Khevenhüller (1683-1744) και το τύπωσε με τον τίτλο «*Στρατιωτικόν Εγκόλλιον*»⁹. Σκοπός της μετάφρασης ήταν να υπάρξει ένα εγχειρίδιο για να εκπαιδευθούν και οι επαναστατημένοι σκλάβοι στην πολεμική τέχνη, όπως εκπαιδεύονταν και τα στρατεύματα του Σουλτάνου, και να δημιουργήσει τακτικό στρατό. Κατ' αυτόν τον τρόπο ο Ρήγας θα εμπύχωνε τους επαναστάτες, οι οποίοι θα γνώριζαν πλέον την στρατιωτική τέχνη όπως και οι αντίπαλοί τους.

Για το πόσο σημαντική ήταν αυτή η ενέργεια του Ρήγα, να μεταφράσει δηλαδή και να τυπώσει το βιβλίο με την σύγχρονη πολεμική τέχνη, δείχνεται από τα όσα διατυπώνει ο Ανώνυμος ο Έλληνας στην *Ελληνική Νομαρχία*¹⁰ του, στα 1806, μόλις οκτώ χρόνια μετά το μαρτύριο του Ρήγα. Χαρακτηριστικά γράφει ότι «*των αρμάτων η επιστήμη είναι διεξοδικωτάτη και χρειάζεται εν πόνημα όχι μικρόν περί αυτής, δια το οποίον οι νυν Έλληνες μεγάλην χρειάν έχουσι και άμποτες κανέναν φιλογενής να το κατορθώση, δια να μαθωσιν όλοι, πόσον η τέχνη του πολέμου είναι μεγάλη*». Κι' ο Ρήγας είχε την προνοητικότητα να το εκδώσει ήδη

-
9. Το βιβλίο αυτό του Ρήγα δεν κυκλοφόρησε διότι μετά την προδοσία από τον τυχαίο Έλληνα έμπορο Δημήτριο Οικονόμου κατασχέθηκε στο τυπογραφείο από την Αυστριακή Αστυνομία, η οποία τότε έμαθε για την όλη δράση του Ρήγα. Ότι γνωρίζουμε είναι γνωστό από τα ανακριτικά έγγραφα των Αμ. Λεγράνδ-Σπ. Λάμπρου, *Ανέκδοτα έγγραφα περί Ρήγα Βελεστινλή*, επανέκδοση με την προσθήκη ευρετηρίου από την Επιστημονική Εταιρεία Μελέτης Φερών-Βελεστίνου-Ρήγα, (επιμ. Δημ. Καραμπερόπουλος), Αθήνα 2000, σελ. 67, όπου αναγράφεται ότι το «*περί στρατιωτικών κανόνων πραγματευόμενον έργον το επιγραφόμενον 'ο στρατάρχης Κεβενχύλλερ'*» είχε και κείμενο καθώς και άσματα. Επίσης τα έγγραφα του Κων. Αμάντου, *Ανέκδοτα έγγραφα περί Ρήγα Βελεστινλή*, επανέκδοση με την προσθήκη ευρετηρίου από την Επιστημονική Εταιρεία Μελέτης Φερών-Βελεστίνου-Ρήγα, (επιμ. Δημ. Καραμπερόπουλος), Αθήνα 1997, σελ. 165 και 185, όπου αποκαλείται «*Εγκόλλιον*», το οποίο περιείχε «*τους πολεμικούς κανονισμούς*». Με την ευκαιρία γίνεται γνωστό ότι αντίτυπο της γαλλικής μετάφρασης «*Maximes de la guerre*», 1771, που απόκειται στη Βιβλιοθήκη του Κογκρέσου μεταφράζεται στα ελληνικά με σκοπό να εκδοθεί και να μάθουμε το περιεχόμενό του για την τακτική του πολέμου.
10. Βλ. Ανωνύμου του Έλληνα, *Ελληνική Νομαρχία*, ήτοι λόγος περί ελευθερίας, εν Ιταλία 1806, Φιλολογική απομνημείωση, κείμενο-σχόλια-εισαγωγή Γ. Βαλέτας, Μελετήματα Ν. Α. Βέης-Μ. Σιγούρος, τέταρτη έκδοση, Αποσπερίτης, Αθήνα 1982, σελ. 78. Μάλιστα ο συγγραφέας αφιερώνει την έκδοση «*εις τον τύμβον του Μεγάλου και Αειμνήτου Έλληνα Ρήγα, του υπέρ της σωτηρίας της Ελλάδος εσφαγιασθέντος*».

το 1797, γιατί ως πραγματικός επαναστάτης και ηγέτης, γνώριζε πολύ καλά την αναγκαιότητά του. Γι' αυτό στα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της φυσιογνωμίας του αναφέρουμε πως ήταν και στρατιωτικός νους.

Σχετικά τώρα με το στρατιωτικό μέρος του επαναστατικού του σχεδίου, διαπιστώνεται από τα ανακριτικά έγγραφα Αιμ. Λεγρώνδ και Κων. Αμάντου¹¹ ότι ο Ρήγας Βελεστινλής σχεδίαζε την έναρξη της επανάστασης του από τις περιοχές της Μάνης όπου βρίσκονταν οι εμπειροπόλεμοι Μανιάτες. Μετά θα προχωρούσε να ελευθερώσει την υπόλοιπο Πελοπόννησο και με την παράλληλη στρατιωτική εκπαίδευση των υποδούλων και τη δημιουργία τακτικού στρατού θα βάδιζε προς την Ήπειρο, όπου ανθούσε το άλλο μέρος του εμπειροπόλεμου ελληνικού πληθυσμού, οι Σουλιώτες. Χαρακτηριστικά ο Ρήγας διερωτάται στον *Θούριό* του (στιχ. 63-64), μέχρι πότε θα μένουν αδρανείς οι εμπειροπόλεμοι πληθυσμοί των Μανιατών και Σουλιωτών, για να τούς ωθήσει στον πραγματικό επαναστατικό αγώνα που ετοίμαζε:

«Σουλιώτες και Μανιάτες, λιοντάρια ξακουστά,
ώς πότε στες σπηλιές σας κοιμάσθε σφαλιστά;»,

(*Θούριος*, στίχ. 63-64).

Από εκεί θα προχωρούσε, σα σε τόξο, να επαναστατήσει και να ελευθερώσει την υπόλοιπο Ελλάδα και τις άλλες Βαλκανικές περιοχές της Αλβανίας, Σερβίας, Βουλγαρίας, Βλαχίας.

Ένα άλλο πρωτόγνωρο στοιχείο ήταν ότι ο Ρήγας στήριζε την επανάστασή του στις ντόπιες, γηγενείς δυνάμεις των σκλαβωμένων κι όχι στη βοήθεια των μεγάλων δυνάμεων της εποχής του. Πουθενά στα έργα του, στον *Θούριο* του, δεν κάνει έκκληση στις μεγάλες τότε δυνάμεις για βοήθεια στην επανάστασή του. Ο Ρήγας γνώριζε ότι οι ξένες δυνάμεις ενδιαφέρονται για τα συμφέροντά τους και μόνο κι' όχι για τα συμφέροντα των σκλαβωμένων¹². Νωπές θα ήταν στον Ρήγα οι εμπειρίες από

11. Βλ. Αιμ. Λεγρώνδ, *Ανέκδοτα έγγραφα...*, ό. π., σελ. 11, και 71 και Κων. Αμάντου, *Ανέκδοτα έγγραφα...*, ό. π., σελ. 155 και 179.

12. Ίσως ο Ρήγας θα γνώριζε και το σχετικό λαϊκό άσμα της πλησίον του Βελεστίνου Γούρας, που μνημονεύεται από τον Νικ. Πανταζόπουλο, *Μελετήματα για τον Ρήγα Βελεστινλή*, έκδ. Επιστημονικής Εταιρείας Μελέτης Φερών-Βελεστίνου-Ρήγα, β' έκδ. 2000, σελ. 77: «ο ξένος ποτέ το καλό του αλλοιού δε θέλει,

τα Ορλωφικά¹³, (1769-1770), και ακόμη πιο νωπές οι συνθήκες Σιστόβ¹⁴, (4 Αυγούστου 1791), και Ιασίου, (9 Ιανουαρίου 1792), μεταξύ του Σουλτάνου και της Αυστρίας, Ρωσίας αντίστοιχα, που διέφευσαν τις ελπίδες των σκλαβωμένων ότι τα χριστιανικά κράτη θα τους βοηθήσουν για να αποτινάξουν τη σκλαβιά.

Η Νέα Πολιτική Διοίκηση του Ρήγα

Το επαναστατικό όμως σχέδιο του Ρήγα δεν σταματούσε στην έκρηξη της επανάστασης, όπως συνήθως συμβαίνει στις εξεγέρσεις, που δεν έχουν ένα σχέδιο για την μετά την νίκη κατάσταση. Στις περιοχές, που θα ελευθέρωνε από την Οθωμανική τυραννία, θα προχωρούσε στην εδραίωσή της επανάστασής του δημιουργώντας νέο πολιτειακό καθεστώς, τη «Νέα Πολιτική Διοίκηση». Ο Ρήγας έδινε μεγάλη σημασία στο τι θα γίνει αμέσως μετά τη στρατιωτική νίκη. Πίστευε ότι η αναρχία είναι μορφή τυραννίας, όπως τονίζει και στο Θούριό¹⁵ του. Για τον λόγο αυτό ετοίμασε το Σύνταγμά του, ώστε μετά την στρατιωτική νίκη, να είναι το κράτος έτοιμο να διοικηθεί με ένα συγκεκριμένο δημοκρατικό Σύνταγμα. Ο Ρήγας μετέφρασε το γαλλικό Σύνταγμα του 1793 και μέρος του 1795 και δημιούργησε το δικό του Σύνταγμα, που το αποκάλεσε «Νέα Πολιτική Διοίκησης». Περιέχει την Επαναστατική Προκήρυξη, τα Δίκαια του Ανθρώπου και το κυρίως Σύνταγμα, στο οποίο ωστόσο προσέθεσε και πολλά δικά του κείμενα, ενδεικτικά της πρωτοποριακής πολιτικής του σκέψη στην εδραίωση και οργάνωση του κράτους του.

*κι' αλλί που καρτερεί να φάη από ξένο καρβέλι
κι' αλλί που καρτερεί να πιή από ξένο βουστέλι».*

13. Βλ. Τ. Γριτσόπουλος, *Τα Ορλωφικά. Η εν Πελοποννήσω επανάστασις του 1770 και τα επακόλουθα αυτής*, Αθήναι 1967.
14. Ο Ρήγας μάλιστα σημειώνει στη Χάρτα του, φύλλο 11, στην Βουλγαρία πλησίον του Δουνάβεως ποταμού, με τα σύμβολα της ειρήνης «Οίσκος. Συστόβ 1791», τη γενομένη συνθήκη ειρήνης μεταξύ Αυστρίας και Οθωμανικής Πύλης.
15. «Γιατί κ' η αναρχία ομοιάζει την σκλαβιά», *Θούριος*, 1797, στίχ. 27. Ο Ρήγας διατυπώνει την πολιτική του αντίληψη σχετικά με την αναρχία, της οποίας οι πολιτικές αντιλήψεις σε όλες τις εποχές εκφράζονται από ανθρώπους, οι οποίοι θέλουν μόνο να γκρεμίσουν, αλλά δεν χτίζουν, δεν προτείνουν ένα συγκεκριμένο πολιτικό πρόγραμμα. Ο Ρήγας το αποτόλμησε, πρότεινε και επιχείρησε να το εφαρμόσει, γι' αυτό και κατατάσσεται στις μεγάλες φυσιογνωμίες του Βαλκανικού χώρου.

Χαρακτηριστικό του πνεύματος του Ρήγα αποτελεί και ότι το δημοκρατικό σύστημα διοίκησης, που πρότεινε, το ονόμασε «Νέα Πολιτική Διοίκησις», σε αντίθεση με το μέχρι τότε απολυταρχικό, τυραννικό τρόπο διοίκησης του Σουλτάνου.

Για το πόσο προνοητικός ήταν ο Ρήγας, να έχει δηλαδή έτοιμο ένα σχέδιο Συντάγματος για το κράτος του μετά την επανάστασή του, διαπιστώνεται από όσα γράφει αργότερα ο Αδαμάντιος Κοραΐς¹⁶. Συγκεκριμένα σημειώνει ότι «το δύσκολον όμως της επιχειρήσεως [επαναστάσεως] στέκει όχι μόνον εις την σύντριψιν του τυραννικού ζυγού, αλλά πολύ πλέον εις την σύνδεσιν και εναρμόνισιν νέα πολιτείας τοιαύτης, της οποίας οι πολίται μήτε να υποτάσσωνται μήτε να κινδυνεύουσιν του λοιπού να υποταχθώσιν εις κανέν' άλλον ζυγόν παρά τον ζυγόν των νόμων».

Ο Ρήγας στήριξε τη νέα πολιτική κατάσταση στη δημοκρατία με αιρετή εκλογή των αρχόντων και όχι στην κληρονομική εξουσία. Καταχωρίζει επίσης διατάξεις (*Δίκαια του Ανθρώπου*, άρθρο 35), για την προάσπιση της δημοκρατίας από τους εχθρούς της, οι οποίοι θα επιχειρούσαν να την καταλύσουν, δίδοντας και συγκεκριμένο τρόπο δράσης, στοιχείο δηλωτικό της οργανωτικής επαναστατικής του μορφής¹⁷. Σκοπός του Ρήγα ήταν η δημιουργία μίας νέας τάξης πραγμάτων στο Βαλκανικό χώρο με την εφαρμογή του δημοκρατικού του Συντάγματος και των Δικαιών του Ανθρώπου. Για το κράτος του εξάλλου εκτύπωσε και τη Χάρτα του. Ήθελε να έχει έτοιμο ένα χάρτη του χώρου που θα λευτέρωνε και θα δημιουργούσε τη δημοκρατία του, με τις Επαρχίες και τις Τοπαρχίες της. Η Χάρτα του θα ήταν ένα βοηθητικό εργαλείο της «Νέας Πολιτικής Διοικήσεως», του Συντάγματός του, όπως επισημαίνεται στα πρόσφατα

16. Αδαμ. Κοραΐς, *Προλεγόμενα εις Β' έκδοσιν του Βεγκαρίου, Περί αδικημάτων και ποινών*, εν Παρισίοις 1823, σελ. νβ'.

17. Μάλιστα το μεγαλύτερο μέρος του άρθρου αυτού είναι προσθήκη του Ρήγα, ο οποίος δίνει οδηγίες στρατιωτικής οργάνωσης των επαναστατών, στοιχείο που δείχνει ότι ήταν και στρατιωτικός νους: «Οι πλέον ανδρείοι πατριώται και φιλελεύθεροι πρέπει να πιάσουν τα περάσματα των δρόμων και τα ύψη των βουνών, εν όσω ν' ανταμωθούν πολλοί, να πληθύνη ο αριθμός των, και τότε να αρχίσουν την επιδρομήν κατά των τυράννων, κάμνοντες εις κάθε δέκα ανθρώπους ένα δέκαρχον, εις τους 50 πεντηκόνταρχον, εις τους εκατόν εκατόνταρχον. Ο χιλίαρχος έχει δέκα εκατοντάρχους και ο στρατηγός τρεις χιλιάρχους, ο δε αρχιστράτηγος πολλούς στρατηγούς».

αποτελέσματα της έρευνά μας¹⁸, μετά την ενασχόληση μας με την επανέκδοση της Χάρτας και τη σύνταξη του ευρετηρίου των ονομάτων της.

Επίσης τονίζει την συνεργασία και αλληλεγγύη των λαών του Βαλκανικού χώρου, που βρίσκονται στη σκλαβιά, για να αντιμετωπίσουν τις δυσκολίες και να μην αδιαφορούν για τα προβλήματα του κάθε μέλους. Ο καθένας είναι μέρος του γενικού συνόλου. Μάλιστα ο Ρήγας ως «όλον» θεωρεί το σύνολο των λαών, οι οποίοι βρίσκονται στον Βαλκανικό χώρο, που θαυμάσια περιγράφει στη Χάρτα του και που πρέπει να συνεργάζονται για το γενικό καλό. Χαρακτηριστικά τονίζει στα *Δίκαια του Ανθρώπου*, άρθρο 34, πως «...δεν ημπορεί ποτέ κανείς να ειπή, ότι η τάδε χώρα πολεμείται, δεν με μέλει, διατί εγώ ησυχάζω εις την ιδικήν μου. Αλλ' εγώ πολεμούμαι, όταν η τάδε χώρα πάσχη, ως μέρος του όλου οπού είμαι». Και ο Ρήγας φέρνει παραδείγματα αυτής της σημαντικής προτάσεως του, για να γίνει κατανοητή από τους σκλαβωμένους, δείχνοντας κατ' αυτόν τον τρόπο πόσο μεθοδικός ήταν στον σχεδιασμό του επαναστατικού του έργου. Συγκεκριμένα γράφει πως «*Ο Βούλγαρος πρέπει να κινήται, όταν πάσχη ο Έλλην. Και τούτος πάλιν δι' εκείνον. Και αμφοτέροι διά τον Αλβανόν και Βλάχον*».

Ο Ρήγας, γνωρίζοντας τη σημασία της γνώσης στην εμπέδωση των δημοκρατικών ιδεών από τους κατοίκους του δημοκρατικού του κράτους, συνιστά στο τελευταίο άρθρο 124 του Συντάγματός του πως σε κάθε πόλη και χωριό θα πρέπει να στηθούν χάλκινα αντίτυπα των Δικαίων του Ανθρώπου και του Συντάγματός του, «*οπού κάθε ώραν να βλέπη κάθε πολίτης εις τι συνίσταται ο ατίμητος θησαυρός της φιλάτης ελευθερίας*».

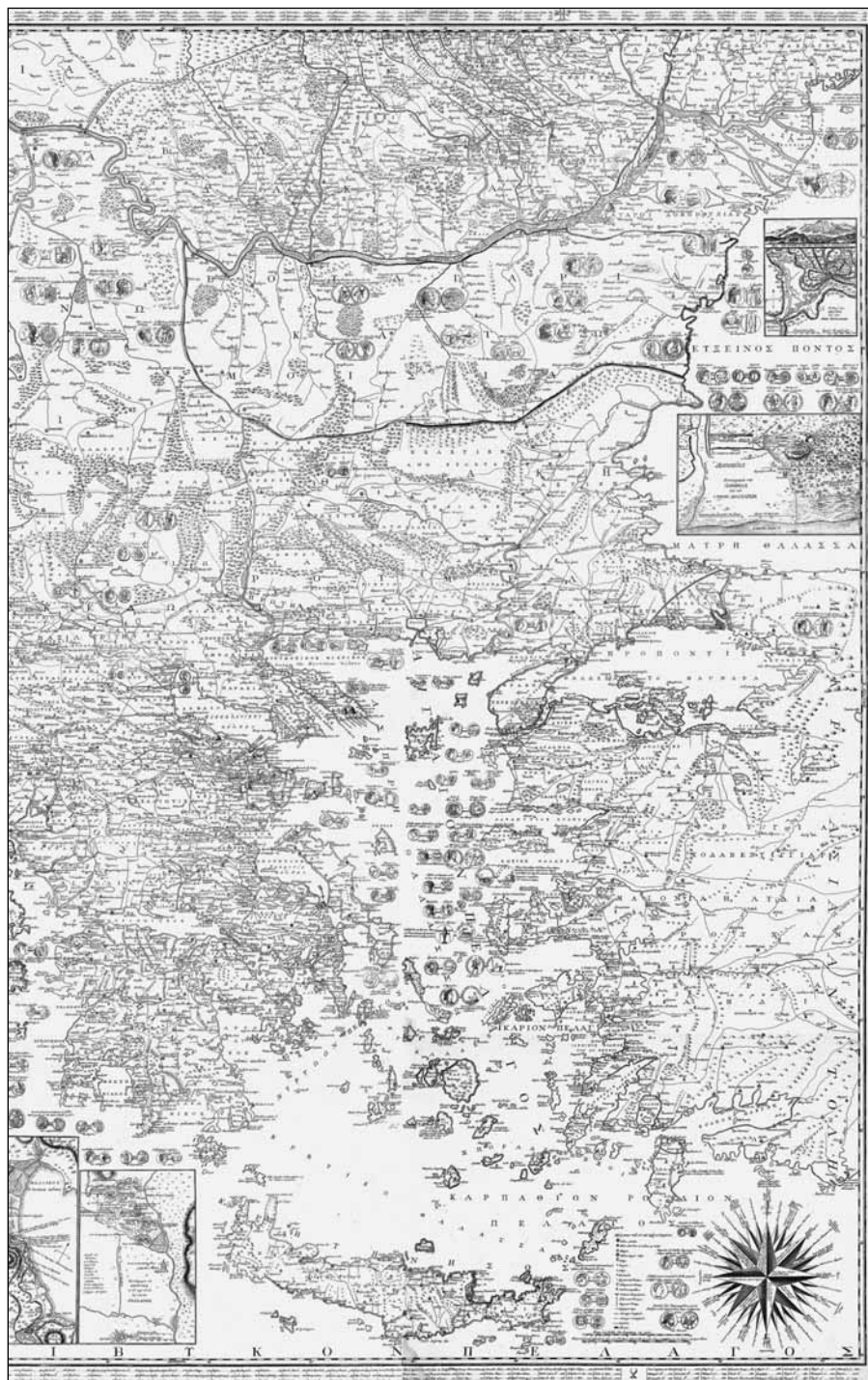
Οι χάρτες του Ρήγα πολιτικοί χάρτες του κράτους του

Ο Ρήγας κατά το 1797 εξέδωσε στη Βιέννη τη δωδεκάφυλλη «*Χάρτας της Ελλάδος*», τη «*Νέα Χάρτα της Βλαχίας*» και τη «*Γενική Χάρτας της Μολδοβίας*». Ο Ρήγας δεν ήταν επαγγελματίας χαρτογράφος. Τις

18. Βλ. Δημ. Καραμπερόπουλος, «Η Χάρτα της Ελλάδος του Ρήγα. Τα πρότυπά της και νέα στοιχεία», στο *Η Χάρτα του Ρήγα*, επανέκδοση από την Επιστημονική Εταιρεία Μελέτης Φερών-Βελεστίνου-Ρήγα, με την υποστήριξη της Ακαδημίας Αθηνών, Αθήνα 1998 (Β' έκδ. 2003).

Η δωδεκάφυλλη

Χάρτα της Ελλάδος, Βιέννη 1797

εκδόσεις αυτές τις ενέτασε στο επαναστατικό του σχέδιο, όπως έχουμε υποστηρίξει στις πρόσφατες επανεκδόσεις του χαρτογραφικού έργου του Ρήγα, που συνοδεύονται και με τα αντίστοιχα ευρετήριά τους, τα οποία μας έδωσαν την ευκαιρία να ανακαλύψουμε τα στοιχεία εκείνα για τα οποία θεωρούνται πλέον ως πολιτικοί χάρτες του δημοκρατικού του κράτους του Βαλκανικού χώρου.

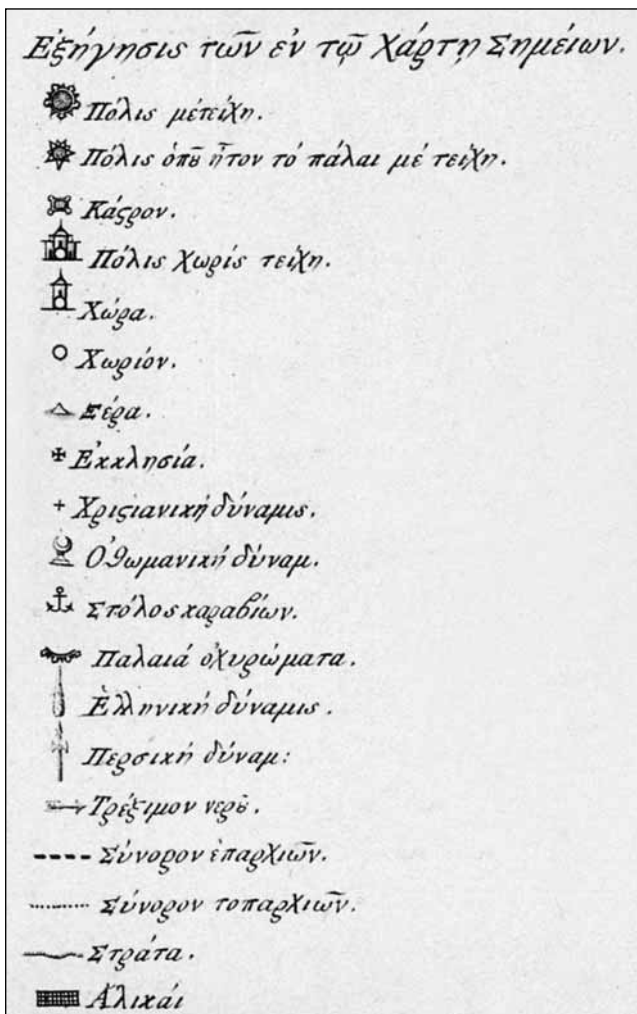

Η ιδιαίτερη παχεία διαγράμμιση στα σύνορα του κράτους του με την Κάτω Ουγγαρία, που όμως ο Ρήγας δεν την μνημονεύει στο Υπόμνημα στο 3 φύλλο της Χάρτας, ενώ αναφέρει την άλλη διαγράμμιση που χωρίζει τις Επαρχίες.

Οι χάρτες του είναι διαιρεμένες σε Επαρχίες και Τοπαρχίες με ιδιαίτερη διαγράμμιση, όπως και τα σύνορα του κράτους του, που όμως δεν μνημονεύει στο υπόμνημα της Χάρτας του. Σχεδιάζε να τυπώσει επί πλέον και του χάρτες της Βουλγαρίας και της Ιλλυρίας¹⁹ με τις αντίστοιχες Επαρχίες και Τοπαρχίες, όπως έκανε και στους προηγούμενους χάρτες του. Για τον Ρήγα ήταν απαραίτητο να έχει στα χέρια του την πολιτική διαίρεση του Βαλκανικού χώρου, που ήταν κάτω από την απολυταρ-

19. Σύμφωνα με τη μαρτυρία του Johann Christian von Engel, ο Ρήγας ετοίμαζε λεπτομερείς χάρτες και για τις υπόλοιπες περιοχές του κράτους του, της Βουλγαρίας και Σερβίας. Βλ. Γ. Λαΐος, «Οι χάρτες του Ρήγα. Έρευνα επί νέων πηγών», *Δελτίο Ιστορικής Εθνολογικής Εταιρείας*, τόμ. 14, (1960), σελ. 298.

χική εξουσία του Σουλτάνου και επεδίωκε με την επανάστασή του να την ανατρέψει και να δημιουργήσει το ενιαίο δημοκρατικό κράτος στο Βαλκανικό αυτό χώρο. Στη συνέχεια να διοργανώσει τις εκλογές για την εκλογή των αντιπροσώπων κάθε Επαρχίας και Τοπαρχίας για την Βουλή, σύμφωνα με το Σύνταγμά του, το οποίο είχε την πρόνοια να το έχει έτοιμο, πριν ξεκινήσει για την επανάστασή του.

Το υπόμνημα της Χάρτας της Ελλάδος με τις διαφορετικές διαγραμμίσεις των Επαρχιών και Τοπαρχιών στο οποίο όμως δεν μνημονεύεται η ιδιαίτερη διαγράμμιση των συνόρων του κράτους του.

Σχετικά με την ονομασία του μεγάλου χαρτογραφικού έργου του Βαλκανικού χώρου ως «*Χάρτα της Ελλάδος*», έχουμε υποστηρίξει κατά την για πρώτη φορά αυθεντική επανέκδοσή της, ότι εκείνη την εποχή στην Βιέννη κάθε εκτύπωση θα έπρεπε να έχει την άδεια του λογοκρίτη της Αυστριακής Αστυνομίας. Και ο Ρήγας κατόρθωσε για έξι μήνες να τυπώνει την Χάρτα του παραπλανώντας την Αστυνομία με την χρησιμοποίηση του τίτλου, τις επιπεδογραφίες και τα αρχαία νομίσματα και ότι είναι για επεξήγηση του ταξιδιού του Νέου Αναχάρσιδος. Δεν ήταν δυνατόν να αναγράψει ότι ήταν χάρτης του κράτους του, διότι αμέσως θα συλλαμβάνονταν, παρ' όλο που έθεσε ιδιαίτερη διαγράμμιση για τα σύνορα του κράτους του, όπως έχουμε παρατηρήσει²⁰, χωρίς φυσικά να μνημονεύει στο Υπόμνημα της Χάρτας, φύλλο 3, αυτή την ιδιαίτερη διαγράμμιση, κάτι που κάνει για τις διαγραμμίσεις των Επαρχιών και Τοπαρχιών.

20. Βλ. Δημ. Καραμπερόπουλος, «Η "Χάρτα της Ελλάδος" του Ρήγα. Τα πρότυπά της και νέα στοιχεία», ό. π., σελ. 50. Του ιδίου, *Το χαρτογραφικό έργο του Ρήγα Βελεστινλή υπό το φως των νέων ερευνών*, Αθήνα 2010.

Ο τίτλος της Νέας Χάρτας της Βλαχίας, Βιέννη 1797

Η εικόνα του Ηγεμόνα της Βλαχίας με τους Θυρεούς και το ρόπαλο

Ο τίτλος της Γενικής Χάρτας της Μολδαβίας, Βιέννη 1797

Η εικόνα του Ηγεμόνα της Μολδαβίας με τον θυρεό, το ρόπαλο και το ανοιχτό βιβλίο

Η συμβολική παράσταση του κοιμισμένου lionταριού με το ρόπαλο του Ηρακλέους στα πόδια και στη ράχη του οποίου επικάθονται τα σύμβολα της εξουσίας του Σουλτάνου

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η παράσταση στο πρώτο φύλλο της Χάρτας με την «*Επιπεδογραφία της Κωνσταντινουπόλεως*» με το κοιμισμένο lionτάρι, στη ράχη του οποίου επικάθονται τα σύμβολα της εξουσίας του Σουλτάνου. Όμως ο Ρήγας έχει βάλει στα πόδια του κοιμισμένου lionταριού το ρόπαλο του Ηρακλέους, που θέλει να πει ότι όταν οι σκλαβωμένοι λαοί του Βαλκανικού χώρου ξυπνήσουν με τον επαναστατικό του Θούριο και αρπάξουν το ρόπαλο - τα άρματα - θα γκρεμίσουν την απολυταρχική εξουσία του Σουλτάνου και θα δημιουργήσουν τη «*Νέα Πολιτική Διοίκηση*», τη δημοκρατική του πολιτεία. Ο Ρήγας παρόμοια και στους χάρτες της Βλαχίας και Μολδαβίας²¹ έχει την

21. Βλ. Δημ. Καραμπερόπουλος, *Οι χάρτες Βλαχίας και Μολδαβίας του Ρήγα Βελεστινλή, Βιέννη 1797. Νέα στοιχεία-Ευρετήριο-Αυθεντική επανέκδοση*, έκδ. Επιστημονικής Εταιρείας Μελέτης Φερών-Βελεστίνου-Ρήγα, Αθήνα 2005.

πολιτική διαίρεση τους σε Τοπαρχίες καθώς επίσης στις παραστάσεις κάτω από την προσωπογραφία του ηγεμόνα έχει θέσει το ρόπαλο του Ηρακλέους, που για πρώτη φορά έχει εντοπισθεί τώρα κατά την επανέκδοσή τους. Διαπιστώνεται πλέον ότι η σημασία του συμβολισμού του ροπάλου του Ηρακλέους εκτείνεται χρονικά μέχρι την εποχή του και σε όλο το κράτος του, που ήθελε να δημιουργήσει.

Το δημοκρατικό κράτος του Ρήγα στον Βαλκανικό χώρο

Η ενότητα του Βαλκανικού χώρου κατά την εποχή του Ρήγα διατηρούνταν κάτω από την απολυταρχική, δεσποτική εξουσία του Σουλτάνου. Ο Ρήγας ήθελε να διατηρήσει αυτήν την ενότητα του Βαλκανικού χώρου, αντικαθιστώντας την απολυταρχική εξουσία, στην οποία δεν υπάρχει σεβασμός στα «Δίκαια του Ανθρώπου», στα ανθρώπινα δικαιώματα, όπως τα περιγράφει στη «Νέα Πολιτική Διοίκηση» του, που περιέχει και το Σύνταγμά του. Θα δημιουργούσε την αντιπροσωπευτική, δημοκρατική πολιτεία, η οποία θα είχε κοινούς νόμους για όλους τους λαούς του Βαλκανικού χώρου, τους οποίους μνημονεύει στο άρθρο 7 του Συντάγματός του «*Ελληνες, Βούλγαροι, Αλβανοί, Βλάχοι, Αρμένιδες, Τούρκοι και κάθε άλλο είδος γενεάς*». Χαρακτηριστικά ο Νικόλαος Πανταζόπουλος²² σημειώνει ότι «*το κράτος του Ρήγα θεμελιούται επί της συμμετοχής όλων των υποδούλων εθνοτήτων, βάσει της γενικής ρήτηρας της ισότητος-αλληλεγγύης των αποτελουσών αυτό ομάδων, ανεξαρτήτως εθνικής προελεύσεως ή θρησκευτικής πεποιθήσεως*».

Έχει σημασία να τονισθεί ότι η δημοκρατική ενοποίηση του Βαλκανικού χώρου θα ήταν αποτέλεσμα όχι της απολυταρχικής εξουσίας, αλλά απόρροια της κοινής θέλησης των λαών να συνυπάρχουν, να θέλουν το κοινό καλό, να έχουν κοινούς νόμους και πως η δύναμη βρίσκεται στη συνεργασία και στην ενότητα. Να έχουν κοινό σύστημα εκλογής των αντιπροσώπων της κάθε επαρχίας και κοινή διακυβέρνηση, χωρίς διακρίσεις μεταξύ των λαών, αιρετούς άρχοντες, όπως ο Ρήγας είχε την πρόνοια να τα έχει γράψει και να τα έχει έτοιμα για την επομένη ώρα μετά την επανάστασή του. Πίστευε ο Ρήγας ότι η ανυπαρξία των νόμων ήταν η αιτία,

22. Νικόλαος Πανταζόπουλος, *Μελετήματα για τον Ρήγα Βελεστινλή*, β' έκδ. Επιστημονικής Εταιρείας Μελέτης Φερών-Βελεστίνου-Ρήγα, Αθήνα 2000, σελ. 88.

όπως σημειώνει στην Επαναστατική Προκήρυξη, της άθλιας κατάστασης των λαών του Βαλκανικού χώρου. Η διάσπαση των εθνοτήτων εντός του Βαλκανικού χώρου θα ήταν εις βάρος των ίδιων των λαών. Ήθελε τη συνεργασία των λαών του Βαλκανικού χώρου, την δημοκρατική ενοποίησή τους, για την ανάπτυξη και πρόοδο όλων των λαών.

Σημειώνουμε ότι στον Βαλκανικό χώρο δεν υπήρχαν στεγανά όρια των εθνοτήτων κατά την οθωμανική εξουσία και κατ' επέκταση μετά στην πολιτεία που θα δημιουργούνταν με την επανάσταση του Ρήγα. Το κράτος του θα ήταν όπως τα σημειώνει και ο ίδιος στο Σύνταγμά του, (Άρθρο 2), χωρίς διάκριση φυλής, θρησκείας και γλώσσας, δηλ. θα ήταν ένα πολυεθνικό, πολυγλωσσικό και πολυθρησκευτικό κράτος.

Στη «*Νέα Πολιτική Διοίκηση*» του Ρήγα διακηρύσσονται η ισότητα των πολιτών έναντι των νόμων, η ατομική και εθνική ελευθερία, η ελευθερία έκφρασης των ιδεών, των θρησκευτικών πεποιθήσεων, των συγκεντρώσεων, η ελευθερία του τύπου, η ασφάλεια των πολιτών, το δικαίωμα της ιδιοκτησίας, η κατάργηση της δουλείας, η αντίσταση στη βία και αδικία κ.ά. Ωστόσο, ο Ρήγας προσέθεσε και πολλά δικά του κείμενα στο Γαλλικό Σύνταγμα του 1793, το οποίο μετέφρασε και είχε ως πρότυπο. Ενδεικτικά μνημονεύονται, η υποχρεωτική εκπαίδευση όχι μόνο των αγοριών αλλά και των κοριτσιών (*Δίκαια του Ανθρώπου*, άρθρο 22), διάταξη που για πρώτη φορά καταχωρίζεται σε Σύνταγμα, η στρατιωτική άσκηση των γυναικών, θεωρούμενος ίσως ο εισηγητής της ισότητας ανδρών και γυναικών στην εποχή του. Η προστασία των πολιτών από την τοκογλυφία, (*Δίκαια του Ανθρώπου*, άρθρο 35), η υπεράσπιση της δημοκρατίας από εκείνους που την επιβουλεύονται κ.ά. Ακόμη τονίζει ότι οι δημοκρατικοί πολίτες θα πρέπει ενεργά να συμμετέχουν στα κοινά και να υπερασπίζονται τους δημοκρατικούς θεσμούς θεωρώντας την υποχρέωση τους αυτή «*ως το πλέον ιερόν από όλα τα χρέη*» τους (*Δίκαια του Ανθρώπου*, άρθρο 35).

Με την επικράτηση της επανάστασης του Ρήγα στη θέση της απολυταρχικής οθωμανικής εξουσίας θα δημιουργούσε τη Νέα Πολιτική Διοίκηση του, τη νέα τάξη πραγμάτων στο Βαλκανικό χώρο, με την εφαρμογή του Δημοκρατικού Καταστατικού Συντάγματος και των Δικαίων του Ανθρώπου. Πρότυπά του ήταν η Γαλλική Επανάσταση και η Δημοκρατία των αρχαίων Αθηνών. Γι' αυτό εξ άλλου και τιμητικά ονομάζει το κράτος του «*Ελληνική Δημοκρατία*», με την ευρύτερη σημασία και όχι με την σημερινή εθνική. Στήριζε τη νέα πολιτική κατάσταση στη δημο-

κρατία και όχι στην κληρονομική εξουσία. Ο Ρήγας ήταν εναντίον των τίτλων ευγενείας, όπως χαρακτηριστικά περιγράφεται στο βιβλίο του «*Σχολείον των ντελικάτων εραστών*», Βιέννη 1790, σελ. 304, και των προνομίων²³. Μετά την επανάσταση θα προκήρυσσε εκλογές για την ανάδειξη αιρετών αντιπροσώπων, των βουλευτών, που θα εκλέγονταν αναλογικά από κάθε επαρχία του Βαλκανικού του κράτους.

Δύο ενστάσεις για το δημοκρατικό κράτος του Ρήγα

Σχετικά τώρα με τις αντιρρήσεις, που έχουν εκφρασθεί, πως δήθεν ο Ρήγας ήθελε τους Έλληνες να έχουν την πρωτοκαθεδρία στο κράτος του, εφ' όσον του δίνει την ονομασία «Ελληνική Δημοκρατία», μπορούμε συνοπτικά να πούμε ότι η θέση του Ρήγα για την καθιέρωση της αντιπροσωπευτικής δημοκρατίας δίνει απάντηση στην ένσταση αυτή. Οι Έλληνες πληθυσμιακά αποτελούσαν μικρή μειοψηφία στο Βαλκανικό χώρο και ως εκ τούτου η αναλογική αντιπροσώπευση τους στη Βουλή του κράτους του θα ήταν μικρή. Εξ άλλου στο άρθρο 25 των «*Δικαίων του Ανθρώπου*», ο Ρήγας γράφει ότι «*η αυτοκρατορία (κυριαρχία) είναι θεμελιωμένη εις τον λαόν. Αυτή είναι μία, αδιαίρετος, απροσδιόριστος και αναφαίρετος*», και χαρακτηριστικά επεξηγεί ότι δεν είναι υπέρ μίας μερίδας λαού, αλλ' απεναντίας «*ο λαός μόνον ημπορεί να προστάξη και όχι ένα μέρος ανθρώπων ή μία πόλις. Και ημπορεί να προστάξη δι' όλα, χωρίς κανένα εμπόδιον*».

Ο Ρήγας δεν περιορίζεται στη δημιουργία ενός στενά εθνικού ελληνικού κράτους, όπως μερικοί συγγραφείς έχουν υποστηρίξει από την ονομασία που του προσδίδει και από τη σύσταση του μετά την ελληνική επανάσταση του 1821²⁴. Απεναντίας στον βαλκανικό χώρο, ο οποίος περιορίζεται με τα σύνορα που καταχωρίζει στους χάρτες του ο Ρήγας ήθελε να αντικαταστήσει την απολυταρχική εξουσία του Σουλτάνου με την αντιπροσωπευτική δημοκρατική του πολιτεία, που τιμητικά θα

23. Χαρακτηριστικά ο Κοραΐς παρατηρεί ότι «*όπου εισχωρήσουν προνόμια, εκεί νόμοι δεν ισχύουν, και όπου νόμοι δεν ισχύουν, εκεί μη προσμένης δικαιοσύνην από τα δικαστήρια*», Βλ. Αδαμ. Κοραΐς, *Προλεγόμενα εις δευτέραν έκδοσιν Βεγκαριόν Περί αδικημάτων και ποιών*, εν Παρισίοις 1823, σελ. μζ'.

24. Ενδεικτικά μνημονεύουμε το άρθρο του Αριστ. Μάνεση, «*Το πολίτευμα του Ρήγα. Ένα ανέφικτο διαβαλκανικό ελληνικό κράτος*», *Αντί*, περίοδ. Β', τεύχ. 652, (1998), σελ. 22-25.

φέρει το όνομα του μεγάλου επιτεύγματος στην ιστορία των λαών αυτό της αρχαίας Αθήνας την «Ελληνική Δημοκρατία».

Όσον αφορά τώρα τη θέση του Ρήγα, που προτείνει ως επίσημη γλώσσα του κράτους του την ελληνική γλώσσα αντί της μέχρι τότε επικρατούσης τουρκικής, μπορούμε να πούμε ότι το έκανε από ρεαλιστική τακτική και όχι από σκοπιμότητα. Ποιά γλώσσα να πρότεινε ως επίσημη γλώσσα του κράτους του; Φυσικά όχι την έως τότε της Οθωμανικής διοίκησης της τουρκικής ούτε φυσικά και τη γλώσσα της διπλωματίας τη γαλλική. Επέλεξε την ελληνική και τούτο διότι η ελληνική γλώσσα ήταν η πλέον διαδεδομένη στον βαλκανικό χώρο, ως γλώσσα του εμπορίου και της επικοινωνίας και επί πλέον *«ως πλέον ευκατάληπτον και εύκολον να σπουδασθή»*, όπως ο ίδιος ο Ρήγας παρατηρεί στο άρθρο 53 του Συντάγματος του. Εξ άλλου στο Σύνταγμά του καθιερώνει το σεβασμό της γλώσσας και της πίστης του κάθε λαού, που αποτελεί μέρος του κράτους του. Στο άρθρο 7 του Συντάγματος του τονίζει με έμφαση πως κυρίαρχος λαός του κράτους του μετά την επανάσταση θα είναι όλοι οι κάτοικοι που κατοικούν σ' αυτό *«χωρίς εξαίρεσιν θρησκείας και διαλέκτου, Έλληνες, Βούλγαροι, Αλβανοί, Βλάχοι, Αρμένηδες, Τούρκοι, και κάθε άλλο είδος γενεάς»*. Εντύπωση προκαλεί το γεγονός ότι ο Ρήγας θέλει στο κράτος του όλους τους λαούς που κατοικούν ακόμη και τους Τούρκους, διότι και ο λαός αυτός υποφέρει από την απολυταρχική εξουσία του Σουλτάνου και των εκπροσώπων του, όπως τονίζει και στον Θούριό του (στίχ. 17-20), που αναφέρθηκε στην αρχή του κεμμένου. Παρόμοια και στο τέλος του Θουρίου αναφωνεί:

*«Να σφάξωμεν τους λύκους, που τον ξυγόν βαστούν
και Χριστιανούς και Τούρκους σκληρά τους τυρανούν»*,
(Θούριος, στίχ. 121-122).

Συμπέρασμα

Ο Ρήγας Βελεστινλής²⁵ με την επανάσταση, που ετοίμαζε, των σκλαβωμένων Ελλήνων και των άλλων Βαλκανικών λαών, στη θέση της απολυταρχικής οθωμανικής εξουσίας, οραματιζόταν να εγκαθιδρυθεί η «*Νέα Πολιτική Διοίκησης*», η δημοκρατική του πολιτεία. Όλοι οι συνυπόδουλοι λαοί «*χωρίς εξαίρεσιν θρησκείας και γλώσσης*», όπως τονίζει στο δεύτερο άρθρο του Συντάγματός του, θα απαρτίσουν την αντιπροσωπευτική πολιτεία, που θα φέρει τον τίτλο «*Ελληνική Δημοκρατία*», το πολιτικό πρότυπο του πολιτισμού των κλασικών χρόνων, μοναδικό στην ιστορία των αιώνων και στις παραδόσεις των λαών. Η δημοκρατία ήταν για τον Ρήγα ένα πανανθρώπινο ιδανικό με υπερεθνικές διαστάσεις.

Όλοι οι κάτοικοι της νέας πολιτείας θα ήταν ίσοι έναντι του νόμου, θα επικρατούσε ανεξιθρησκεία και σεβασμός της γλώσσας του κάθε λαού²⁶, που θα συμμετείχε στην δημοκρατική πολιτεία, θα νέμονταν τα καλά της δημοκρατικής διακυβερνήσεως, με ασφάλεια της ζωής και της περιουσίας των κατοίκων της. Επίσης, τονίζει την συνεργασία και αλληλεγγύη των λαών, που βρίσκονται στη σκλαβιά, για να αντιμετωπίσουν τις δυσκολίες και να μην αδιαφορούν στα προβλήματα του κάθε μέλους. Ο καθένας είναι μέρος του γενικού συνόλου, των λαών, οι οποίοι βρίσκονται στον Βαλκανικό χώρο, που θαυμάσια περιγράφει στη Χάρτα του και που πρέπει να συνεργάζονται για το γενικό καλό. Και επαναλαμβάνουμε τα χαρακτηριστικά λόγια που ο Ρήγας τονίζει στα «*Δίκαια του Ανθρώπου*», άρθρο 34, πως «*...δεν ημπορεί ποτέ κανείς να ειπή, ότι η τάδε χώρα πολεμείται, δεν με μέλει, διατί εγώ ησυχάζω εις την ιδικήν μου. Αλλ' εγώ πολεμούμαι, όταν η τάδε χώρα πάσχη, ως μέρος του όλου οπού είμαι*».

25. «Ο Ρήγας είναι η συνισταμένη όλων των ρευμάτων όσα συναντούμε σ' αυτή την εποχή μέσα στον ελληνισμό» σύμφωνα με τον Κ. Θ. Δημαρά, *Ιστορία της νεοελληνικής λογοτεχνίας*, όγδοη έκδοση, Ίκαρος, Αθήνα 1987, σελ. 166.

26. Όπως χαρακτηριστικά παρατηρεί ο καθηγητής Νικόλαος Πανταζόπουλος «ο Ρήγας προχωρούσε πέρα από τις διακηρύξεις της Γαλλικής Επανάστασης, που αναγνωρίζει πολιτικά και ατομικά δικαιώματα στη μονάδα, τον πολίτη και όχι στην ομάδα δηλαδή στις μειονότητες. Γινόταν έτσι ο Πρόδρομος της Οικουμενικής Διακηρύξεως των Ανθρώπινων Δικαιωμάτων του 1948, η οποία καθώς είναι γνωστό, αναγνωρίζει ανθρώπινα δικαιώματα με το ίδιο όπως ο Ρήγας πνεύμα σε μικρές ή μεγάλες ομάδες, όπως είναι οι *Communities* και *Societies*». Βλ. Νικ. Πανταζόπουλος, *Μελετήματα για τον Ρήγα Βελεστινλή*, ό. π., σελ. 106.

Και η σημαντική αυτή φράση του, για να γίνει κατανοητή από τους σκλαβωμένους, δείχνοντας έτσι το πόσο μεθοδικός ήταν στο σχεδιασμό του επαναστατικού του έργου φέρνει συγκεκριμένο παράδειγμα: «*Ο Βούλγαρος πρέπει να κινείται, όταν πάσχη ο Έλληνας. Και τούτος πάλιν δι' εκείνον. Και αμφοτέροι διά τον Αλβανόν και Βλάχον*».

Η μελέτη των επαναστατικών έργων του Ρήγα Βελεστινλή, «*Νέα Πολιτική Διοίκησις*» και «*Θούριος*», των χαρτών του με τα καινούργια ευρήματα καθώς και των εγγράφων σύλληψης, ανάκρισης, φυλάκισής του, συμβάλλει να κατανοηθεί το όραμα του Ρήγα Βελεστινλή: με την επανάστασή του ήθελε μετά το γκρέμισμα της απολυταρχικής εξουσίας του Σουλτάνου να δημιουργήσει μία δημοκρατική πολιτεία στον Βαλκανικό χώρο. Με τη δημοκρατική αυτή ενοποίηση του Βαλκανικού χώρου, όπως ήταν στο επαναστατικό σχέδιο του Ρήγα, ίσως αποφεύγονταν η ανάπτυξη των εθνικισμών στο Βαλκανικό χώρο μετά την Ελληνική Επανάσταση του 1821, που αποτέλεσε την αρχή των εθνικοτήτων²⁷.

27. Βλ. Κωνστ. Τριανταφυλλόπουλος, «Ο αγών της Ελληνικής ανεξαρτησίας και η αρχή των εθνικοτήτων», *Πρακτικά της Ακαδημίας Αθηνών*, τόμ. 23, (1948), σελ. 99-123.

